

Βιβλία ■ ποιητική

Η μαστοριά των βιβλίων και η **μαστορική** των συγγραφέων. Έλληνες λογοτέχνες μάς οδηγούν
πο εργαστήρι της γραφής. Σειρά του **Νίκου Μπακόλα** για το μυθιστόρημά του
«**Η ατέλειωτη γραφή του αίματος**» που τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο μυθιστορήματος

Η ατέρμονη ιστορία

– *Τη λογοτεχνική σας διαδρομή χαρακτηρίζουν τα μεγάλα συνθετικά έργα. Μετά την τετραλογία σας, που καλύπτει μια εκατονταετία, η «Ατέλειωτη γραφή του αίματος» διατρέχει τέσσερις δεκαετίες. Ποια είναι τα προτερήματα της μεγάλης σύνθεσης;*

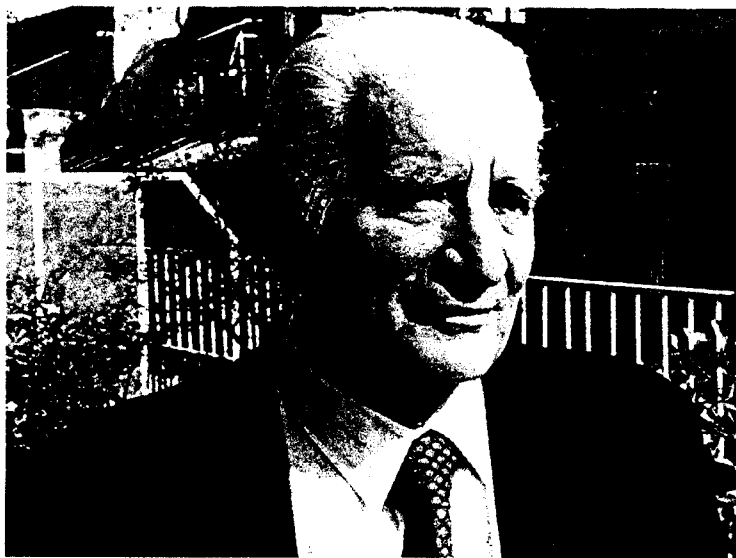
«Παρ' όλο που κατά καιρούς έχω γράψει και μικρότερα σε έκταση έργα, νουβέλες ή διηγήματα, ομολογώ πως το μυθιστόρημα είναι η μεγάλη μου προτίμηση, κυρίως γιατί με γοητεύει η μεγάλη και πολυπρόσωπη σύνθεση, είτε σαν αναγνώστη, είτε σαν συγγραφέα, είτε ακόμη, αν θέλετε, σαν θεατή κινηματογραφικών ταινιών, με θέματα χρονικό εύρους μεγάλου. Ίσως γιατί για μένα η ιστορία της πατρίδας μας, της κοινωνίας μας, ουσιαστικά της ίδιας μας της ζωής, με τις αμέτρητες εναλλαγές, αλλά πάντοτε η ιστορία των απλών ανθρώπων είναι ό,τι μετράει περισσότερο και δεν χωράει, αυτή τουλάχιστον, σε ολιγοσέλιδα μυθιστορήματα. Και οφείλω να ξαναπώ ότι, ουσιαστικά, όπως πιστεύω, καμιά ιστορία δεν τελειώνει, άρα, και από αυτή την άποψη, δεν μπορεί να περιληφτεί σε μικρό ως προς την έκταση μυθιστόρημα».

– *Οι ήρωές σας διασχίζουν την Ιστορία. Πόσο συνδέετε το ιστορικό γεγονός με τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των απλών ανθρώπων;*

«Σαφέστατα τα ιστορικά, μα περισσότερο τα κοινωνικά δεδομένα κάθε εποχής διαμορφώνουν τον χαρακτήρα, τη ζωή και τις συμπεριφορές των ανθρώπων και κυρίως των απλών ανθρώπων αυτό και θετικά και αρνητικά, είτε δημιουργικά είτε παρακινητικά».

– *Αν ο εσωτερικός μονόλογος χαρακτηρίζει τη λεγόμενη «ζωή της Θεσσαλονίκης» στον Μεσοπόλεμο, σήμερα υπάρχουν, κατά τη γνώμη σας, εκλεκτικές συγκυρίες μεταξύ των θεσσαλονικέων συγγραφέων;*

«Να ξεκαθαρίσουμε πρώτα πως μάλλον δεν υπήρξε ουσιαστικά «ζωή Θεσσαλονίκης» παρά μόνο σαν μια σύμβαση, επινοημένη από την αθηναϊκή κριτική ή ένα μέρος της, του Μεσοπολέμου. Αναντρυφίως καλλιιεγήθηκε σε αυτή την πόλη ο ελληνικού τύπου εσωτερικός μονόλογος, όπως και άλλα νεωτερικά ρεύματα εισαχθέντα από την Ευρώπη. Η εν Θεσσαλονίκη γενιά της δεκαετίας του '30 καλλιέργησε ένα νεωτερικό λόγο, όχι τον ίδιο για κάθε συγγραφέα (ίσως σχέση, για παράδειγμα, μπορούν να έχουν τα κείμενα του Δέλιου με τα κείμενα του Πεντζίκη), διαφορετικό πάντως από τον κατά πλειονότητα παραδοσιακό λόγο των τότε αθηναίων, ή διαβιούντων εν Αθήναις, συγγραφέων. Παράλληλα όμως υπήρχαν τότε, εδώ, και συγγραφείς – ξεχασμένοι σήμερα – που έμειναν πιο κοντά στην παράδοση. Σήμερα υπάρχουν (και όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη) συγγραφείς με εκλεκτικές συγκυρίες ως προς τον εξελιχθέντα πλέον νεωτερικό λόγο (Χειμωνιάς, Μπακόλας, Παπασιωπής, Λαχάς, Δελιγιώρη, Δημητριάδης, Πάνου, Κοσματόπουλος κ.ά.), αλλά περισσότεροι συγγραφείς (μερικοί αξιόλογοι)

Ο Νίκος Μπακόλας

που απομακρύνθηκαν από τον λόγο αυτόν ή που έμειναν εξαρχής μακριά του».

– *Ο χαρακτήρας της πόλης επηρεάζει και τη λογοτεχνία σας;*

«Σαφέστατα, ναι. Και θα θυμίσω το Δουβλίνο του Τζόις, το εβραϊκό γκέτο της Πράγας του Κάφκα, το Μέμφις του Φόκνερ, όλες δεύτερες ή και έκτης, δεκάτες πόλεις, σε σύγκριση με την πρωτεύουσα, όπου, σε αυτές δηλαδή τις πόλεις, διαμορφώθηκαν, και διαμορφώνονται ακόμη, διαφορετικές κοινωνίες και συνθήκες ζωής από το κέντρο, όπου, σε αυτές τις μικρότερες κοινωνίες, πιθανώς υπάρχει ένα άλλο ιστορικό παρελθόν, ακόμη ένα άλλο κλίμα, άρα ένας διαφορετικός ψυχισμός των κατοίκων, άρα διαφορετική λογοτεχνία. Στη Θεσσαλονίκη (και όχι μόνο σε αυτήν) πιστεύω ότι ίσχυσαν και ισχύουν όλα τα παραπάνω».

– *Σαράντα χρόνια, δέκα βιβλία. Οι περρασμένοι σας στη φόρα σχετίζονται με το θέμα κάθε βιβλίου;*

«Ο πειραματισμός ή, αν προτιμάτε, η διερεύνηση του τρόπου γραφής με απασχόλησαν από την αρχή σχεδόν της συγγραφικής μου προσπάθειας όχι σαν αυτοσκοπό, αλλά σαν μια προσπάθεια να βρω πάντοτε τον καλύτερο τρόπο έκφρασης των όσων ήθελα να αφηγηθώ. Και η διερεύνηση αυτή είναι πολυμερής, αν σκεφθείτε ότι εμφανέστερα αφορά στη δομή των μυθιστορημάτων μου (αλλά και διηγημάτων μου), καθώς επίσης και σε αυτόν καθ'αυτό τον λόγο, είτε πάρουμε υπόψη μας τον ρυθμό του λόγου αυτού είτε τη γλώσσα. Ειδικά σε αυτό το τελευταίο κρίνω σκόπιμο να πω ότι ο καμής μου να διαφυλάξω, κι εγώ, την ελληνική γλώσσα από τους πολλούς κινδύνους που την απειλούν με ωθεί να ενοφθαλμίζω όλο και περισσότερο στοιχεία της λόγιας παράδοσης στον συνήθη καθημερινό λόγο και να διερευνώ την αποχή αυτής της δυαδικότητας, ουσιαστικά ενός

διαλόγου δύο διαφορετικών, διαδοχικών, μέσα στην εξέλιξη της, εκδοχών της γλώσσας μας».

– *Η αφήγηση στα βιβλία σας δίνει την εντύπωση της πηγαίας γραφής. Είναι έτσι ή υποκρύπτονται κάποιες αφηγηματικές τεχνικές;*

«Άλλοιμον αν η γραφή δεν ήταν πηγαία στον οποιονδήποτε συγγραφέα λογοτεχνικού έργου. Ναι, είναι έτσι και στο δικό μου έργο, και αυτό το αισθάνομαι περισσότερο την ώρα που εξελίσσεται η συγγραφή ενός βιβλίου, με την εμπειρία και τη χαρά του μαγευτικού μυστηρίου της διαδικασίας της γραφής. Ωστόσο κάτω (ή πάνω) από το πηγαίο υφέρει (ή υπερίππτει) η αφηγηματική τακτική, μια και κάθε βιβλίο, κάθε πεζογράφημα, δεν γράφεται μόνο με την καρδιά αλλά και με τον νου. Και αυτό ισχύει, νομίζω, ακόμη και στη συνειρμική ή στην αυτόματη γραφή, τουλάχιστον όπως επικράτησε να λειτουργεί στον πεζό λόγο».

– *Πόσο βιοματικό είναι το μυθιστορηματικό υλικό που χρησιμοποιείτε;*

«Μπορώ να πω σε μεγάλο βαθμό, ακόμη και αν το «βιοματικό» το πάρουμε με τη στενή του έννοια, όχι όμως με την έννοια του αυτοβιογραφικού. Με την ευκαιρία, να πω ότι πιστεύω πως ολόκληρη η πεζογραφία, και η ελληνική και η ξένη (με εξαίρεση ίσως το μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας), είναι βιοματική, αν μάλιστα θεωρηθούν βιώματα και οι φαντασμοί και τα όνειρά μας. Αλλά, για να αναφερθώ στο δικό μου έργο, θα πω ότι ολόκληρη η «Μυθολογία» αποτελεί την ιστορία του παππού μου, ότι πολλά πρόσωπα και πολλά επεισόδια της «Μεγάλης Πλατείας» και της «Ατέλειωτης γραφής του αίματος» ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Το ίδιο ισχύει και σε πολλά διηγημάτά μου. Πάντως, πρέπει να διευκρινισθεί ότι τα βιοματικά στοιχεία είναι μοριασμένα με πολλά φαντα-

στικά ή είναι μυθοποιημένα τα ίδια, και ακόμη ότι πάνω από όλα λειτουργεί η συνθετική επεξεργασία των βιωμάτων».

– *Η κατάδοση σε άλλες εποχές φωτίζει περισσότερο το σήμερα ή υποδηλώνει απαισιοδοξία για το παρόν;*

«Δεν το έχω σκεφτεί ποτέ. Μια όμως και το θέτετε έτσι, κι επειδή θεωρώ πολύ ενδιαφέρον το στοιχείο αυτό, να κάνω μερικές σκέψεις. Πρώτα πρώτα, ποιο παρόν και ποιο παρελθόν; Εγώ πιστεύω ότι τα περισσότερα που αφηγηόμαι στη «Μεγάλη πλατεία», στην «Καταπάτηση», στην «Ατέλειωτη γραφή του αίματος», στον «Υπνο Θάνατο», θα μπορούσα να πω και σε μερικά άλλα, διηγήματα κυρίως, αποπελούν για μένα παρόν – θα 'λεγα το ίδιο και για όλους τους συνομήλικους συγγραφείς – όχι με την έννοια ότι φωτίζουν το σήμερα, αλλά με την έννοια ότι ΕΙΝΑΙ σήμερα, τα ζω και τα αφηγουμαι σαν να είναι σήμερα, ωστόσο με τον ψυχισμό των τότε εποχών, πράγμα που ίσως να σημαίνει ότι η συγγραφή, πέραν των άλλων ευεργετημάτων της για τον συγγραφέα, μπορεί να τον διατηρεί στη νεότητά του. Και αυτό δεν είναι λίγο».

– *Το μοιραίο καθορίζει τις ζωές των ηρώων στην «Ατέλειωτη γραφή του αίματος». Το συναισθηματικό ή το ορθολογιστικό στοιχείο κυριαρχεί στην εξέλιξη των ιστοριών σας;*

«Σαφέστατα το συναισθηματικό, που αποδέχεται το μοιραίο, το τυχαίο, στην εξέλιξη της ζωής. Το ορθολογιστικό, που δεν απουσιάζει πάντως εντελώς, θα οδηγούσε, εμένα τουλάχιστον, σε μια άνυδρη περιγραφή γεγονότων. Πάντως, το μοιραίο (όχι πάντοτε με την αρνητική σημασία του και μερικές φορές και με την εκδοχή του τυχαίου) καθορίζει τη ζωή πολλών ηρώων όχι μόνο στο τελευταίο βιβλίο μου αλλά και στα προηγούμενα. Ίσως να απηχέ τις αντιλήψεις μου για την ιστορική και κοινωνική ζωή του τόπου μας και για τη γενετικότερη ανθρώπινη «μοίρα»».

– *Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για λογοτεχνικές επιδράσεις στο έργο σας;*

«Να μην επαναλάβω το κοινότοπο πως δεν υπάρχει παρθενογένεση στην τέχνη, άρα ούτε στη λογοτεχνία. Επιδράσεις στο έργο μου υπήρξαν αρκετές, άλλες φανερές και άλλες κρυφές, μερικές μάλιστα από αυτές, όπως του Φόκνερ, στην αρχή σχεδόν της πορείας μου, τις χαίρομαι ιδιαίτερα. Οι επιδράσεις όμως είναι και άλλες (μερικές από την Αγία Γραφή, τον Σολωμό, τον Παπαδιαμάντη, τον Καραγάτση, τις λαϊκές φυλλάδες, το ευρωπαϊκό μυθιστόρημα του προηγούμενου αιώνος, τον Αναγνωστάκη, τον Πεντζίκη, τον Χάινριχ Μπελ, τον Στάνιςλεκ, τον Κάφκα), και ακόμη είναι και επιδράσεις από τον κινηματογράφο (Μπέργκμαν, Παρατζάνοφ, Φελίξ, Μπερτολτούτσι, Κουρσόβα), από το θέατρο (Αρχαία τραγωδία, Μάρλοου και Φορντ, Τενεσί Ουίλιαμς), κατά περίεργο τρόπο ακόμη και από τη μουσική ή το μπαλέτο (Στραβίνσκι, Μπάρτοκ, Προκόφιεφ). Μια άλλη κρυφή επίδραση, όμως, υπολογίζω και μη αναγνωρίσιμη συνήθως, σπουδαία με ομολογούμενη, είναι σε κάθε συγγραφέα από το ίδιο το δικό του έργο, σε μένα δηλαδή η επίδραση του παλαιότερου Νίκου Μπακόλα. Είναι μία από τις πραγματικότητες και από τα μυστήρια της συγγραφής αυτό της αυτεπίδρασης».

ΜΑΙΡΗ ΠΑΠΑΠΑΝΝΙΔΟΥ

Το μυθιστόρημα «**Η ατέλειωτη γραφή του αίματος**» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις **Κέδρος**. Τα κρατικά λογοτεχνικά βραβεία θα απονεμηθούν στις 18 Δεκεμβρίου, ώρα 19.00, στην Αθήνα, λόγος και Τέχνη της Φιλελευθέρου Εταιρείας.